

Valstybinė
kainų ir
energetikos
kontrolės
komisija

**BIOKURO RINKOS
STEBĖSENOS ATASKAITA UŽ
2014 M. III KETV.**

Vilnius, 2015

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija
Verkių g. 25C-1,
LT-08223 Vilnius
Tel. +370 5 213 5166
Faks. +370 5 213 5270
El. p. rastine@regula.lt
www.regula.lt

2015 m. sausis

Turinys

Įvadas	4
1. Biokuro prekyba energijos išteklių biržoje	6
2. Biokuro, naudojamo šilumos ir elektros gamybai, rinkos apžvalga.....	9
3. Geografinis pasiskirstymas	16
Išvados	18

Ivadas

Lietuvoje biokuro rinka yra viena labiausiai besivystančių ūkio šakų, su kuria siejama šalies energetikos ateitis – energetinės nepriklausomybės užtikrinimas. Siekiant įgyvendinti Nacionalinę energetikos strategiją, prieinamiausių atsinaujinančių energetikos išteklių naudojimas šilumos ūkyje bei biokuro katilinių vystymas tampa prioritetine Lietuvos energetikos sektoriaus sritimi.

Augančiai biokuro rinkai skiriama vis daugiau dėmesio. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme numatyta, kad biokuras (smulkinta mediena, biodujos, šiaudai ir kt.) taptų svarbiausiu šilumos gamybos ištekliumi ir jo dalis šilumos tiekimo sektoriaus balanse turi siekti 60 proc. viso šilumos gamybai sunaudojamo kuro.

2013 m. ir 2014 m. I ir II ketv. biokuro tiekimo rinkoje buvo stebima didelė koncentracija. Esant didelei biokuro tiekėjų koncentracijai nauda iš biokuro rinkos vystymosi gauna tik keletas stambių tiekėjų. Taip pat didelė koncentracija mažina naujų biokuro tiekėjų norą plėtoti savo veiklą. 2014 m. III ketv. biokuro rinkoje koncentracija buvo vidutinė, tačiau regionuose išliko dideli kainų skirtumai. Biokuro kainų skirtumai Lietuvos regionuose byloja apie didelį rinkos neefektyvumą, kurį gali lemti tiek konkurencijos, tiek ir biokuro pirkimo proceso trūkumai, pasiūlos ir paklausos balansas regionuose, informacijos trūkumas. Biokuro kainas lemia biokuro paklausa ir pasiūla regione, metų laikas – šildymo ar nešildymo sezonas, žaliavos, iš kurių gaminamas biokuras, kainos, darbo jėgos ir transportavimo kaštai. 2014 m. III ketv. įmonės, biokurą pirkusios energijos išteklių biržoje, mokėjo mažesnę kainą, palyginti su pagal dvišalius sandorius pirktą biokuro kainą.

Siekiant padidinti konkurenciją ir kainų skaidrumą biokuro rinkoje, buvo priimtas sprendimas, įpareigojantis įmones perkant biokurą teikti pirmenybę energijos išteklių biržai¹. Energijos išteklių biržoje prekiaujama keturių rūšių medienos skiedromis ir medienos granulėmis. Šiuo metu medienos skiedra ir medienos granulės yra labiausiai paplitusios biokuro rūšys. Mažiau populiarius – smulkios frakcijos biokuras (pjuvenos). Energijos išteklių biržos teigimu, kadangi prekybos objektas biržoje yra tie produktai, kurių likvidumas didelis ir yra daug pirkėjų bei pardavėjų, norinčių sudaryti sandorius, – pjuvenomis biokuro biržoje neprekiuojama. Įvertinant tai, jog buvo paskirstytos Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos katilinėms modernizuoti, pritaikant jas biokurui naudoti, biokuro poreikis ateityje didės. Taip pat dėl Lietuvos Respublikos energetikos išteklių rinkos įstatyme įtvirtinto prioriteto biokurą įsigyti energijos išteklių biržoje, svarbus biokuro tiekėjų, šilumos gamybos įmonių ir energijos išteklių biržos bendradarbiavimas, siekiant įvertinti biokuro produktų paklausą, technines savybes tam, kad, esant poreikiui, būtų galimybė sukurti ir įtraukti į prekybą biržoje naujus produktus.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija), vadovaudamasi Energijos išteklių rinkos įstatymu, teikia biokuro rinkos stebėsenos ataskaitą už 2014 m.

¹ Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo 1 str., 3 dalis.

III ketv. Šioje ataskaitoje analizuojami Komisijos licencijuojamų šilumos tiekimo įmonių (toliau – CŠTI) bei Komisijos reguliuojamų nepriklausomų šilumos gamintojų (toliau – NŠG) pagal sutartis ir energijos išteklių biržoje piršto medienos kilmės biokuro (t_{ne} ir MWh), skirto šilumos bei elektros, pagamintos bendrame technologiniame cikle (toliau – Kogeneracinėse jėgainėse), gamybai, duomenys. Biokuro ataskaitos tikslas – išanalizuoti konkurenciją biokuro rinkoje ir įvertinti piršto biokuro kiekius ir kainas bei jų pokyčius. Ataskaitoje taip pat įvardijamos pagrindinės biokuro rinkos problemos – maža konkurencija ir kainų netolygumas.

1. Biokuro prekyba energijos išteklių biržoje

2014 m. III ketv. biokuro rinkoje veikė 42 CŠTĮ dalyviai, 6 reguliuojami NŠG, 86 biokuro tiekėjai deklaruoti Komisijos kuro duomenų surinkimo sistemoje, iš jų 20 registruoti energijos išteklių biržoje.

2014 m. III ketv. energijos išteklių biržoje buvo registruoti 139 biržos dalyviai, iš jų 25 – CŠTĮ ir 5 – NŠG. 2014 m. III ketv. įvykdyti 139 biokuro pirkimo – pardavimo sandoriai (42 – Kauno, 28 – Panevėžio, 27 – Alytaus, 15 – Šiaulių, 10 – Klaipėdos, 9 – Vilniaus, 6 – Tauragės, 1 – Utenos ir 1 – Telšių prekybos zonose). Daugiausia prekiauta vidutinės kokybės biokuru², gaminamu iš malkinės medienos. Iš viso suprekiauta 27209 t_{ne} biokuro už 16,847 mln. Lt³. 2014 m III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., biokuro biržoje sudarytų sandorių kiekis (t_{ne}) išaugo 21,0 karto, o svertinė sandorio kaina (Lt/t_{ne}) sumažėjo 7,4 proc.⁴ Svertinės sandorio kainos mažėjimui energijos išteklių biržoje įtakos turėjo konkurencija tarp biokuro tiekėjų: 2013 m. III ketv. energijos išteklių biržoje buvo užsiregistravę 34 tiekėjai, 2014 m. III ketv. – 107.

1 lentelė. 2014 m. III ketv. prekyba energijos išteklių biržoje

	Pirkėjų skaičius	Tiekėjų skaičius	Sandorių kiekis, t _{ne}	Svertinė sandorio kaina, Lt/t _{ne} (visų rūšių medienos skiedra)	Svertinė sandorio kaina, Lt/t _{ne} (medienos granulės)	Atlikta sandorių	Sandorių vertė, tūkst. Lt
Liepa	11	12	3347	619,90	1134,37	30	2126,76
Rugpjūtis	12	15	9620	637,77	1094,93	42	6199,33
Rugsėjis	17	19	14242	596,97	1071,00	67	8521,16
Iš viso III ketv.	24	23	27209	614,10	1106,13	139	16847,25

Šaltinis Komisija.

Pastebėtina, jog Energijos išteklių rinkos įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad energetikos įmonėms įsigyjant energijos išteklius elektros ir (ar) šilumos energijai gaminti, įsigijimo energijos išteklių biržoje būdui turi būti teikiama pirmenybė prieš kitus teisės aktuose numatytus energijos išteklių įsigijimo būdus, o to paties įstatymo 19¹ straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad šilumos tiekėjai, reguliuojami nepriklausomi šilumos gamintojai bei šilumą ir elektros energiją bendrame technologiniame cikle gaminantys gamintojai, kurie elektros ir (ar) šilumos energijos gamybai naudoja biokurą, energijos išteklių biržoje 2014 metais privalo įsigyti ne mažiau kaip 10 proc., 2015 metais – ne mažiau kaip 50 proc., 2016 metais ir vėlesniais metais – ne mažiau kaip 100 proc. biokuro kiekio.

2014 m. III ketv. energijos išteklių biržoje įsigyta 18,31 proc. viso biokuro kiekio, t. y. 21,9 karto daugiau nei 2013 m. III ketv. Pagal dvišales sutartis įsigyta 81,69 proc.⁵ Pastebėtina, kad įsigytas (pirktas)

² Biokuro rūšis, kurio drėgnis 35–55 % naudojamosios masės, o peleningumas nuo sausosios masės – 3 %.

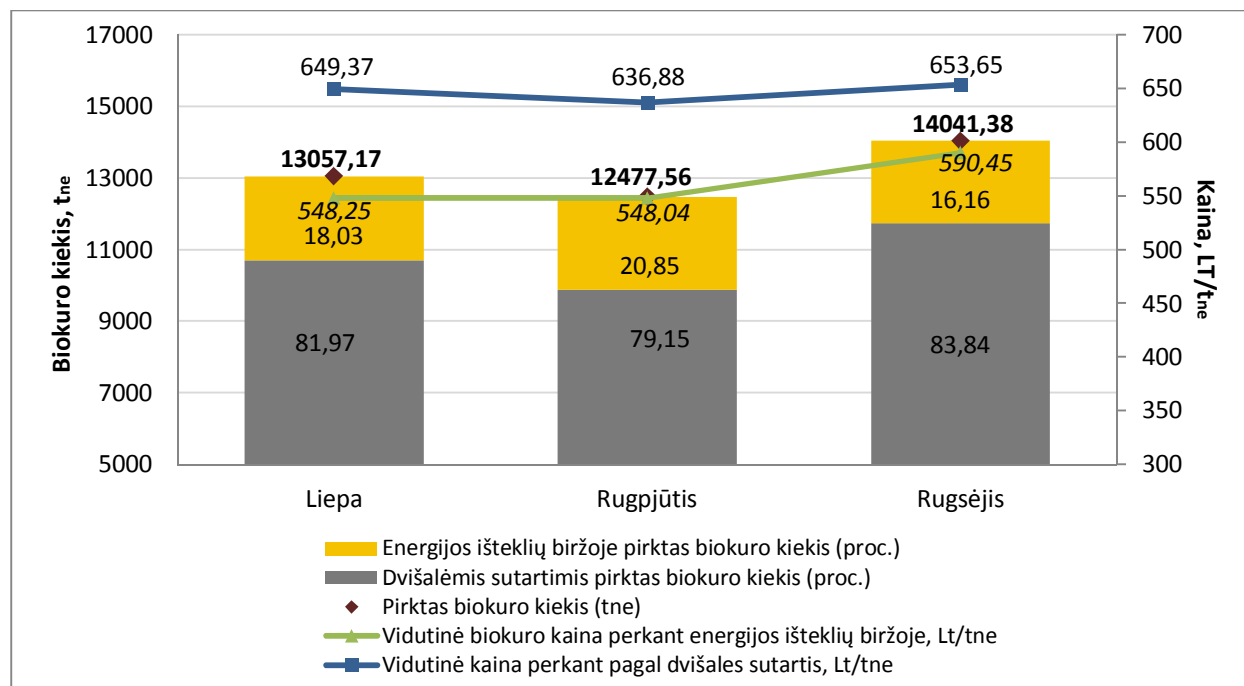
³ Svarbu paminėti, kad pagal biokuro biržoje per konkrečią sesiją sudaromą sandorį kuras tiekiamas tam tikrais mėnesiais ateityje.

⁴ Lyginamos 2014 m. III ketv. ir 2013 m. III ketv. medienos skiedrų vidutinės svertinės kainos (Lt/t_{ne}), kadangi medienos granuliu pirkimo sandorių 2013 m. III ketv. sudaryta nebuvo.

⁵ Procentinė dalis skaičiuota nuo pirkėjui pristatyto biokuro kiekio (t_{ne}), o ne nuo biržoje sudarytų sandorių kiekio (t_{ne}).

biokuro kiekis laikomas kaip konkretų mėnesį pagal energijos išteklių biržoje arba dvišalius sandorius šilumos tiekėjui pristatytas biokuro kiekis. 2014 m. III ketv. vidutinė biokuro kaina perkant energijos išteklių biržoje liepos mėn. buvo 18,4 proc. mažesnė, palyginti su kaina, už kurią buvo pirktas biokuras pagal dvišales sutartis, atitinkamai rugpjūčio mėn. – 16,2 proc., rugsėjo mėn. – 10,70 proc. (žr. 1 pav.).⁶

1 pav. Pirkto biokuro kiekis (t_{ne}) ir vidutinė biokuro kaina su transportavimu (Lt/t_{ne}) 2014 m. III ketv.⁷

Šaltinis Komisija.

Nors urėdijose malkinės medienos, kuri naudojama biokurui ruošti, kaina išlieka aukšta, bet biokuro kaina biržoje liepos ir rugpjūčio mėn. buvo mažiausia vertinant visus 2014 m.

Didelį kiekį biokuro suvartojantys CŠTĮ ir NŠG siekė užsitikrinti nenutrūkstamą jo tiekimą, todėl anksčiau buvo sudarytos dvišalės sutartys su biokuro tiekėjais, kurios dar galioja, todėl dalis CŠTĮ ir NŠG biokurą pirkė didesnėmis nei biržoje kainomis.

Liepos mėn. vidutinė biokuro rinkos kaina, kuri daugiausia priklauso nuo dvišalių sutarčių kainų, buvo net 101,12 Lt/t_{ne} didesnė nei biokuro kaina, už kurią buvo tiekiamas kuras pagal biržoje sudarytus sandorius (atitinkamai 649,37 Lt/t_{ne} ir 548,25 Lt/t_{ne}). Rugpjūčio mėn. vidutinė biokuro rinkos kaina buvo 88,84 Lt/t_{ne} didesnė nei biokuro kaina, už kurią buvo tiekiamas kuras pagal biržoje sudarytus sandorius (atitinkamai 636,88 Lt/t_{ne} ir 548,04 Lt/t_{ne}). Rugsėjo mėn. vidutinė biokuro rinkos kaina buvo 63,19 Lt/t_{ne} didesnė nei biokuro perkant energijos išteklių biržoje kaina (atitinkamai 653,65 Lt/t_{ne} ir 590,45 Lt/t_{ne}).⁸

⁶ Biokuro, įsigyto energijos išteklių biržoje ir pagal dvišales sutartis, vidutinė kaina skaičiuota kaip sąnaudų ir kiekio santykis atitinkamą mėnesį.

⁸ Komisijos interneto puslapyje skelbiama šalies vidutinė kuro kaina skaičiuojama kaip atitinkamos biokuro rūšies geometrinis svartinis vidurkis, eliminuojant ekstremalias reikšmes (mažiausią ir didžiausią), todėl ši kaina skiriasi nuo kainos, skaičiuotos kaip sąnaudų ir kiekio santykis.

2014 m. III ketv. prekyba biržoje, palyginti su ankstesniais periodais, buvo kur kas intensyvesnė, o biokuro pasiūla nuolat viršija paklausą. Kainų skirtumas tarp biržoje ir pagal dvišales sutartis pirktos biokuro 2014 m. III ketv., palyginti su II ketv., kaip ir buvo tikėtasi, mažėjo dėl sezono įtakos – šildymo sezono metu didėja biokuro paklausa, todėl kaina būna didesnė nei vasarą, o biržoje sezoniškumo įtaka būna ryškesnė nei perkant už biržos ribų.

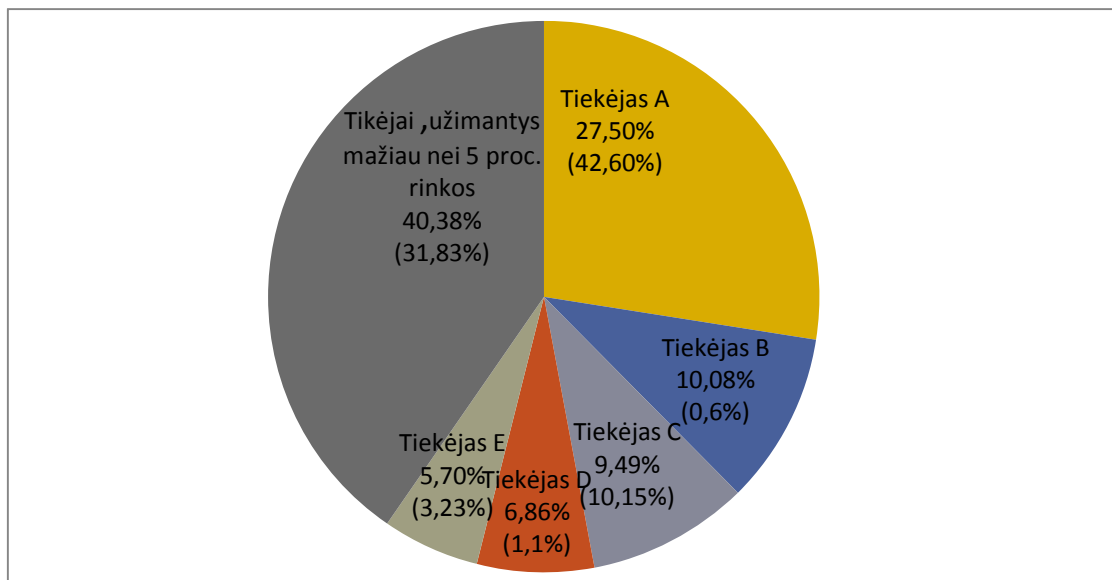
2. Biokuro, naudojamo šilumos ir elektros gamybai, rinkos apžvalga

2014 m. III ketv. CŠTĮ bei reguliuojami NŠG biokurą pirkto iš 86 biokuro tiekėjų, 76,34 proc. rinkos sudarė 9 biokuro tiekėjų produkcija. Daugiausia biokuro pardavęs tiekėjas užėmė 27,50 proc. rinkos, antras daugiausia pardavęs tiekėjas – 10,08 proc.

Vertinant biokuro rinkos koncentraciją pagal biokuro tiekėjų CŠTĮ ir NŠG parduodamo biokuro apimtį, naudotas Herfindalo-Hiršmano indeksas (HHI) (angl. *Herfindahl-Hirschmann-Index*)⁹, kuris rodo rinkos koncentracijos laipsnį: 2014 m. III ketv. HHI = 1116,04 (**biokuro tiekimo rinkoje pastebima vidutinė koncentracija**). Devyni didžiausi biokuro tiekėjai kartu užima $\frac{3}{4}$ rinkos, o likusią rinkos dalį pasidalija net 77 tiekėjai. Kiti rinkos koncentracijos rodikliai buvo tokie¹⁰: $C_1 = 27,50$ proc., $C_4 = 53,92$ proc., $C_6 = 64,13$ proc. 2014 m. III ketv. biokuro nupirkta 39 576,11 t_{ne} už 24 989,78 tūkst. Lt (vidutinė kaina su transportavimu – 631,44 Lt/t_{ne}).

2014 m. III ketv. didžiausio biokuro tiekėjo pardavimai 2 kartus viršijo tiekėjų, užimančių mažiau kaip 1 proc. rinkos, bendrus pardavimus.

2 pav. 2014 m. III ketv. ir (2013 m. III ketv.) biokuro tiekėjų rinkos struktūra, pagal parduoto biokuro apimtį, proc.

Šaltinis Komisija.

Kaip matyti 2 pav., 2014 m. III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., biokuro tiekėjų rinkoje pastebimi dideli pokyčiai: 2013 m. III ketv. ir 2014 m. I ir II ketvirčiais vienas tiekėjas, užėmęs daugiau nei 40 proc. rinkos, t. y. užėmęs dominuojančią padėtį, 2014 m. III ketv. užėmė 27,40 proc. rinkos.

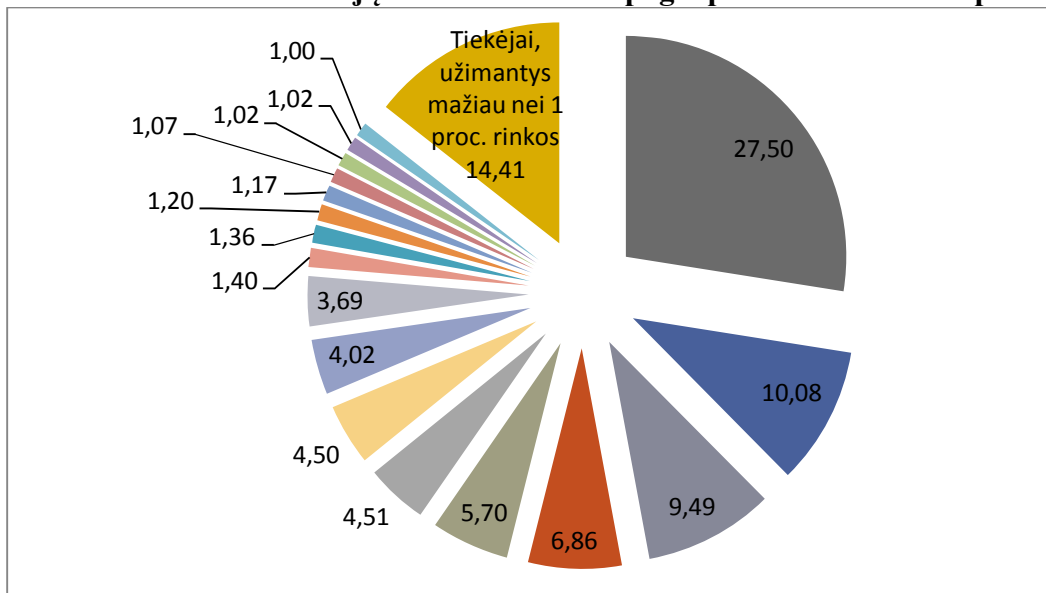
⁹ HHI lygus rinkos dalyvių kvadratų sumai. Jei HHI reikšmė mažiau nei 1000, rinkos koncentracijos laipsnis yra nedidelis, jeigu HHI reikšmė svyruoja tarp 1000 ir 1800 – rinkos koncentracijos laipsnis yra vidutinis, jei HHI reikšmė didesnė nei 1800 – rinkos koncentracijos laipsnis yra didelis.

¹⁰ Koncentracijos rodikliai C_1 , C_4 , C_6 – rodikliai, rodantys atitinkamai vieno, keturių ar šešių didžiausių rinkos dalyvių procentinę dalį. Jei C_1 daugiau kaip 40 proc., tai rinkoje yra dominuojančią padėtį užimantis rinkos dalyvis. Jei C_4 yra daugiau nei 70 proc. – rinka labai koncentruota.

Didžiausi rinkos struktūros pokyčiai, sumažėjus šio tiekėjo rinkos daliai, vyko tarp didžiųjų biokuro tiekėjų. Kitas tiekėjas (tiekėjas B) patiekė 10,04 proc. viso 2014 m. III ketv. rinkoje patiekto biokuro kiekio, o 2013 m. III ketv. jo patiektas kiekis sudarė tik 0,6 proc. Taip pat padidėjo mažesnių tiekėjų (užimančių mažiau nei 5 proc. rinkos) rinkos dalis.

3 pav. pateikiama detalesnė informacija apie 2014 m. III ketv. biokuro tiekėjų rinkos struktūrą pagal parduoto biokuro apimtį (proc.). Tiekėjai, užėmę mažiau nei 5 proc., bet daugiau nei 1 proc. rinkos, 2014 m. III ketv. pardavė 25,96 proc., II ketv. – 17,72 proc., I ketv. – 24,16 proc. viso biokuro kiekio.

3 pav. 2014 m. III ketv. biokuro tiekėjų rinkos struktūra pagal parduoto biokuro apimtį, proc.

Šaltinis Komisija.

2 lentelėje pateikiami CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG perkamo biokuro koncentracijos rodikliai 2014 m.

III ketv.

2 lentelė. CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG perkamo biokuro rinkos koncentracijos rodikliai 2014 m. III ketv.

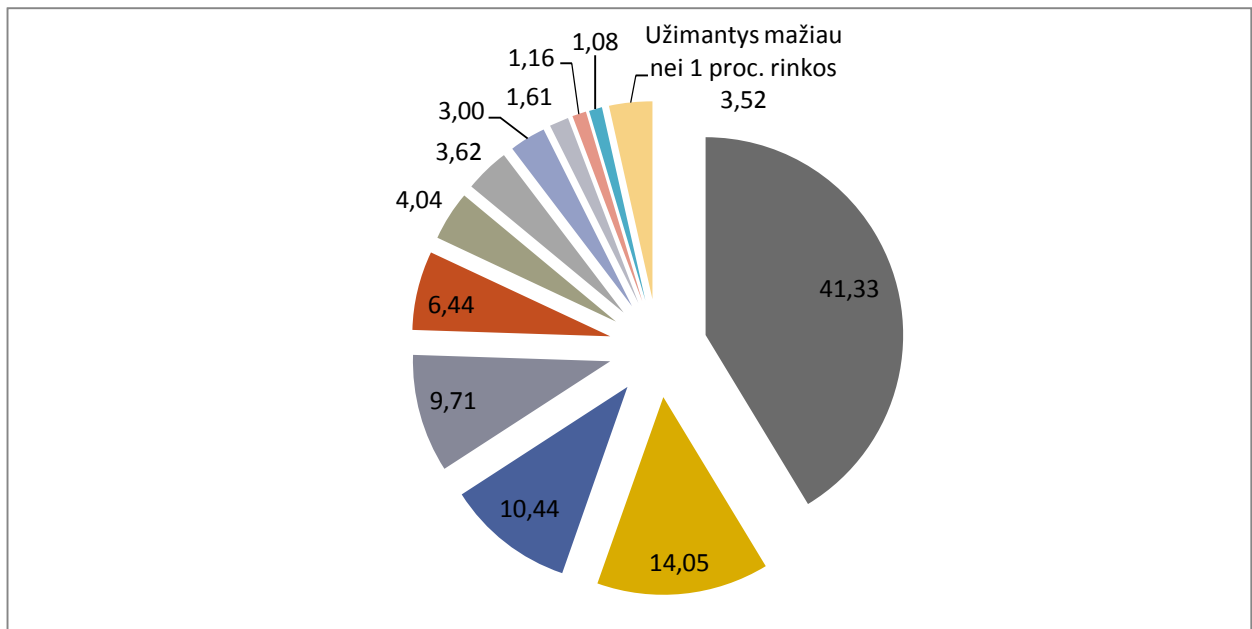
	CŠTĮ rinka			Reguliuojamų NŠG rinka			CŠTĮ kartu su NŠG rinka		
	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis
Pirktas biokuro kiekis, t _{ne}	11377,54	11541,10	13272,42	1679,63	936,46	768,96	13057,17	12477,56	14041,38
Biokuro tiekėjų skaičius	53	52	57	11	11	12	62	60	64
Biokuro tiekėjų, kartu užimančių daugiau nei 75 proc. rinkos, skaičius	7	9	8	2	5	5	8	9	9
Biokuro tiekėjų, užimančių daugiau nei 1 proc. rinkos, skaičius	16	16	16	8	10	10	18	19	17
HHI	1285,10	1019,49	1545,52	4629,22	1431,81	1474,94	1092,69	945,83	1428,14
C4 (keturių didžiausių biokuro tiekėjų užimama rinkos dalis, %)	58,80	54,63	59,30	89,91	66,14	66,51	53,88	52,33	56,75
C3 (trijų didžiausių biokuro tiekėjų užimama rinkos dalis, %)	50,37	46,87	53,73	85,19	51,53	56,34	45,99	45,15	51,29
C1 (didžiausio biokuro tiekėjo užimama rinkos dalis, %)	29,25	23,19	35,13	66,36	20,75	25,97	25,95	22,15	33,71

Šaltinis Komisija.

Vertinant biokuro rinkos koncentraciją pagal biokuro tiekėjų reguliuojamiems NŠG parduodamo biokuro apimtį naudotas HHI indeksas. 2014 m. III ketv. HHI reikšmė siekė 2196,44 (biokuro tiekimo rinkoje pastebima didelė koncentracija). Keturi biokuro tiekėjai 2014 m. III ketv. kartu užėmė 75,53 proc. rinkos, o likę 15 pasidalijo 24,47 proc. biokuro rinkos.

Palyginti su ankstesniais laikotarpiais, NŠG biokuro rinkos segmente pastebimi pokyčiai. 2014 m. III ketv. NŠG biokuro rinkos segmente koncentracijos lygis buvo didesnis nei CŠTĮ biokuro rinkos segmente. 2014 m. III ketv. dominavo vienas biokuro tiekėjas, užimantis 41,33 proc. (4 pav.). 2014 m. I ir II ketv. šis biokuro tiekėjas NŠG biokuro netiekė. Daugiau nei po 1 proc. rinkos, vertinant pagal biokuro tiekėjų reguliuojamų NŠG parduodamo biokuro apimtį, 2014 m. III ketv. užėmė 11 ūkio subjektų.

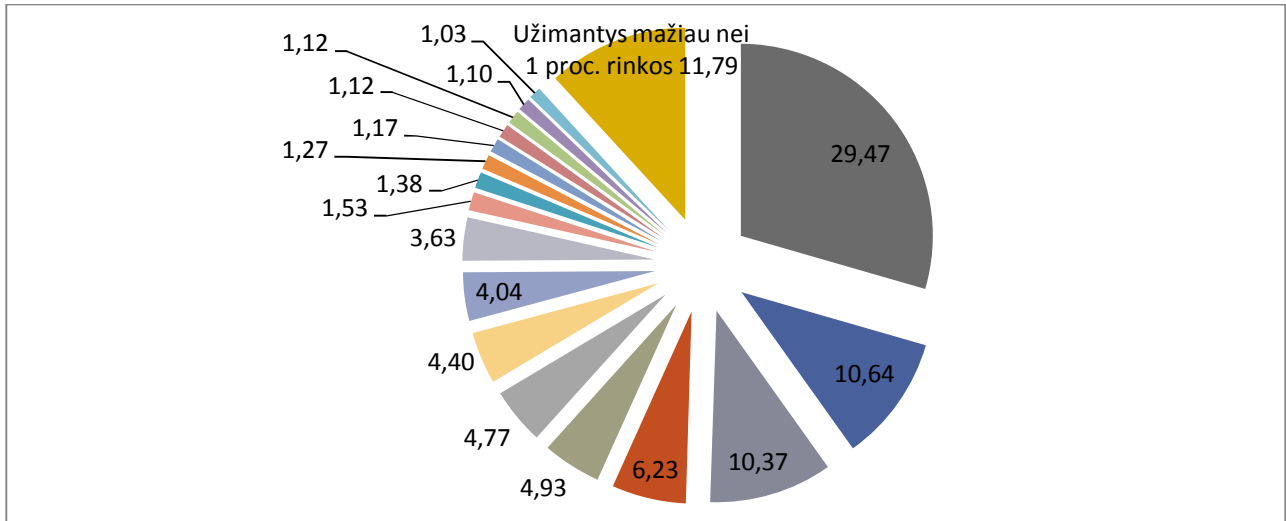
4 pav. **Biokuro tiekėjų rinkos struktūra pagal NŠG parduoto biokuro apimtį 2014 m. III ketv., proc.**

Šaltinis Komisija.

2014 m. III ketv. CŠTĮ biokuro rinkos segmente dominavo vienas biokuro tiekėjas, užimantis 29,47 proc. rinkos, ir dar trys biokuro tiekėjai, kurie užėmė didesnę nei 5 proc. rinkos dalį, atitinkamai: 10,64 proc., 10,37 proc. ir 6,23 proc. (5 pav.). 2014 m. III ketv. HHI indekso reikšmė siekė 1241,87 (pastebima vidutinė koncentracija).

5 pav. Biokuro tiekėjų rinkos struktūra pagal CŠTĮ parduoto biokuro apimtį 2014 m. III ketv., proc.

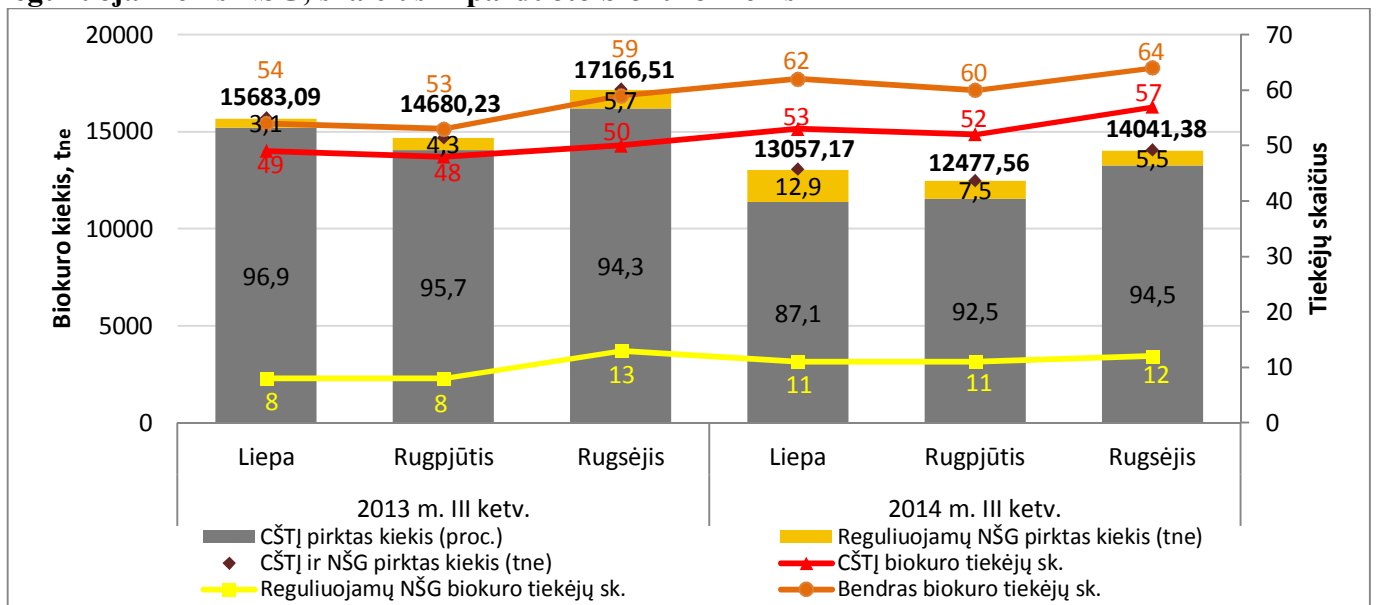
Šaltinis Komisija.

2014 m. III ketv. šilumos ir elektros gamybai buvo nupirkta 39 576,11 t_{ne} biokuro už 24 989,78 tūkst. Lt (iš jų 8,6 proc. sudarė reguliuojamų NŠG pirktas biokuras).

2014 m. III ketv. CŠTĮ pirktas biokuras sudarė 91,4 proc. viso pirktos biokuro kiekio, 2013 m. III ketv. – 95,6 proc. NŠG pirktas biokuro kiekis 2014 m. III ketv. sudarė 8,6 proc., 2013 m. III ketv. – 4,4 proc.

Vertinant kiekiu išraiška, 2014 m. III ketv. CŠTĮ ir NŠG nupirko 39 576,11 t_{ne} biokuro, t. y. 16,7 proc. mažiau nei 2013 m. III ketv. CŠTĮ 2014 m. III ketv. nupirko 36 191,05 t_{ne} biokuro, t. y. 20,4 proc. mažiau nei 2013 m. III ketv., atitinkamai NŠG 2014 m. III ketv. nupirko 3385,06 t_{ne} biokuro, t. y. 63,0 proc. daugiau nei 2013 m. III ketv. NŠG biokuro pirkimai labai padidėjo dėl išaugusio NGS, kurie šilumos gamybai naudoja biokurą, skaičius.

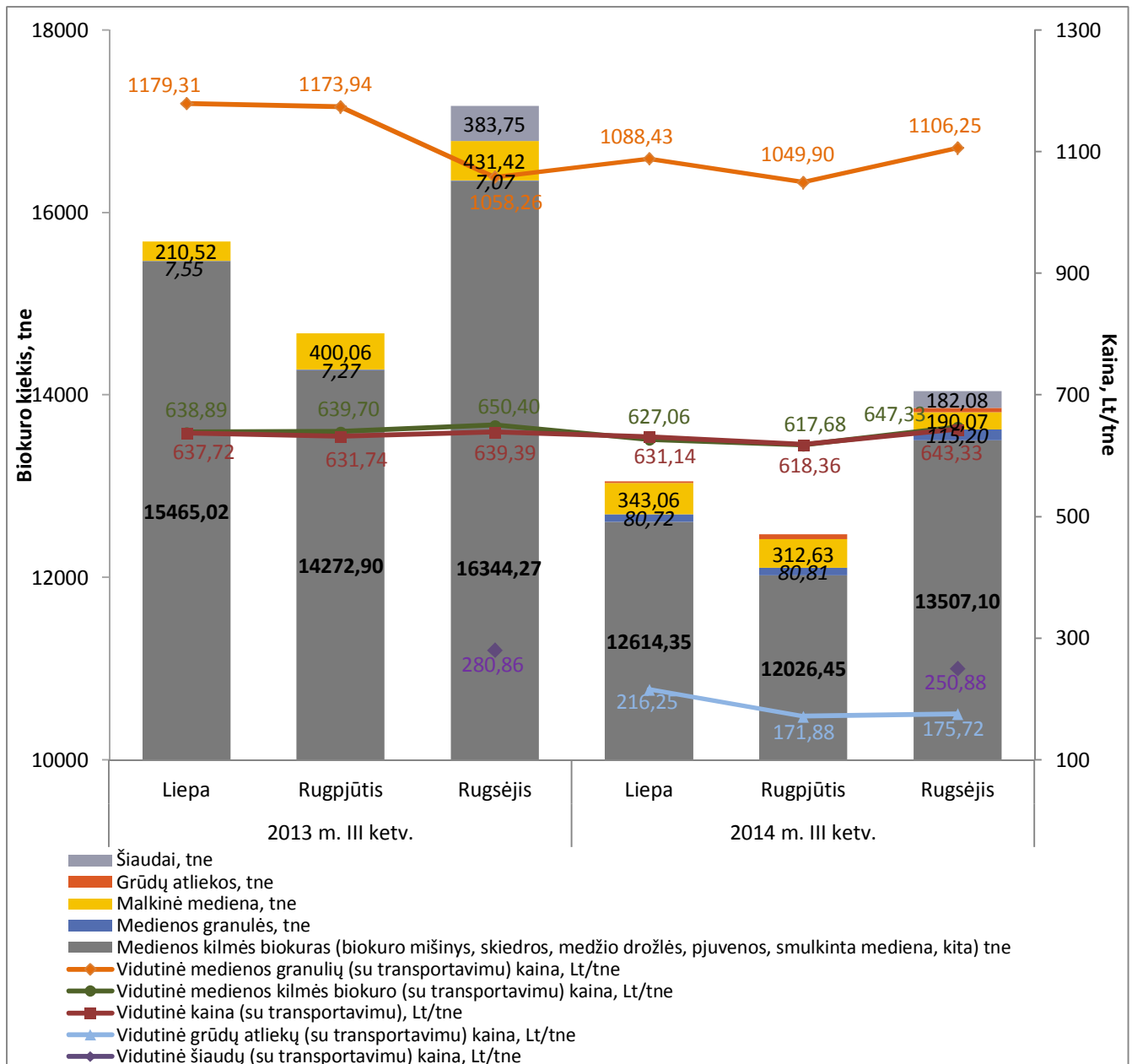
6 pav. 2013 m. III ketv. ir 2014 m. III ketv. biokuro tiekėjų, parduodančių biokurą CŠTĮ ir reguliuojamiems NŠG, skaičius ir parduoto biokuro kiekis

Šaltinis Komisija.

Komisija, siekdama kuo didesnio skaidrumo šilumos kainodaros srityje, Vidutinės biokuro kainos nustatymo tvarkos ir sąlygų apraše, patvirtintame Komisijos 2013 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. O3-759, numatė, kad viešai skelbiama viena vidutinė šalies medienos kilmės biokuro (išskyrus malkinę medieną, medienos granules ir briketus) rinkos kaina. Malkinei medienai, medienos granulėms ir briketams apskaičiuojamos ir skelbiamos atskiros vidutinės rinkos kainos.

7 pav. Reguliuojamų NŠG ir CŠTĮ pirktų biokuro kiekiai ir vidutinė biokuro rinkos kaina su transportavimu 2013 m. III ketv. ir 2014 m. III ketv.

* Vidutinė kaina (su transportavimu), vidutinė medienos kilmės biokuro (su transportavimu), vidutinė medienos granulių (su transportavimu), vidutinė grūdų atliekų (su transportavimu) ir vidutinė šiaudų (su transportavimu) kainos skaičiuotos kaip atitinkamos biokuro rūšies sąnaudų ir kiekio santykis.

Šaltinis Komisija.

2014 m. III ketv., kaip ir 2013 m. III ketv., daugiausia (96,4 proc.) nupirkta medienos kilmės biokuro, 0,7 proc. medienos granulių, 2,1 proc. malkinės medienos, 0,5 proc. šiaudų ir 0,3 grūdų atliekų. 2013 m. III ketv. medienos kilmės biokuro nupirkta 96,9 proc., 0,05 proc. medienos granulių, 2,2 proc.

malkinės medienos ir 0,8 proc. šiaudų. Pastebėtina, kad nuo 2014 m. I ketv. buvo perkamos grūdų atliekos, ankstesniais laikotarpiais, Komisijos duomenimis, grūdų atliekų nebuvo perkama. 2014 m. III ketv. buvo nupirkta 123,6 t_{ne} grūdų atliekų 2014 m. II ketv. – 87,1 t_{ne}, 2014 m. I ketv. – 45,91 t_{ne}.

2014 m. III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., vidutinė biokuro kaina (su transportavimu) sumažėjo 0,8 proc., vidutinė šilumos tiekėjų perkamos žaliavos kaina padidėjo 0,5 proc.

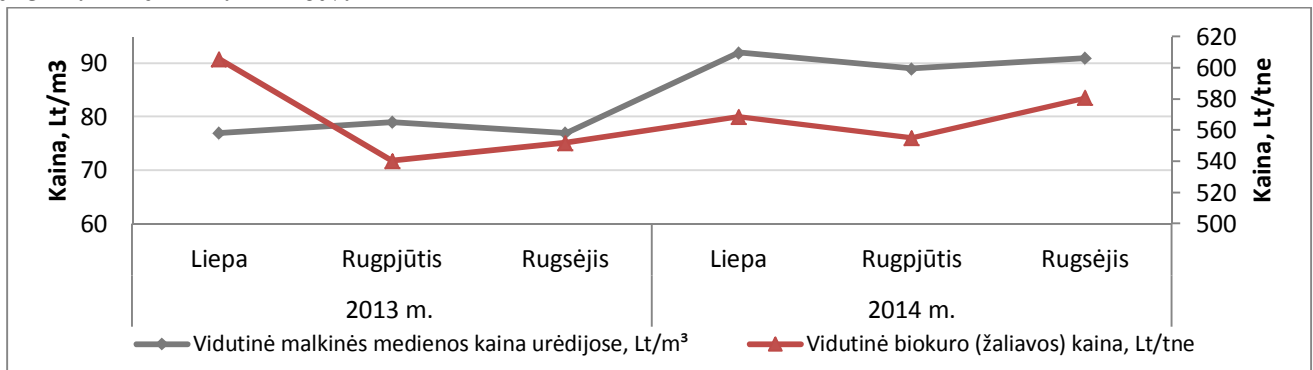
3 lentelė. 2014 m. III ketv. pirktas biokuro kiekis, sąnaudos ir vidutinė žaliavos kaina

	CŠTĮ rinka			Reguliuojamų NŠG rinka			CŠTĮ kartu su NŠG rinka		
	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis	Liepa	Rugpjūtis	Rugsėjis
Pirktas biokuro kiekis, t _{ne} ¹¹	11377,54	11541,10	13272,42	1679,63	936,46	768,96	13057,17	12477,56	14041,38
Sąnaudos su transportavimu, tūkst. Lt (pirkusių t _{ne} ir MWh)	7218,76	7086,93	8489,40	1022,17	628,65	543,88	8240,93	7715,59	9033,28
Vidutinė žaliavos su transportavimu kaina, Lt (pirkusių t _{ne} ir MWh)	634,47	614,06	639,63	608,57	671,30	707,28	631,14	618,36	643,33

Šaltinis Komisija.

Tam, kad biokuras būtų paruoštas parduoti, reikalinga speciali technika, kurios kaina labai didelė. Miškų urėdijos neturi biokuroi paruošti reikalingos technikos, todėl jos bendradarbiauja su tarpinėmis įmonėmis, kurios turi medienos smulkintuvus, o tai padidina galutinę biokuro kainą, kurią moka šilumos gamintojas. Biokuro ruošimui naudojama malkinė mediena. Nors vidutinė malkinės medienos (žaliavos) kaina (be transportavimo) miškų urėdijose 2014 m. III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., padidėjo 16,7 proc., tačiau vidutinė biokuro (pirkto energijos išteklių biržoje ir pagal dvišales sutartis) kaina (be transportavimo) 2014 m. III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., padidėjo tik 0,5 proc. Nors biokuro paklausa auga (į rinką ateina nauji šilumos gamintojai, šilumos gamybai naudojantys biokurą), žaliava urėdijose brangsta, o biokuro kaina beveik nedidėja. Taip yra todėl, kad dirbama daugiausia pagal ilgalaikes sutartis, o biokuro kaina sutarties sudarymo metu nustatoma remiantis tuo metu rinkoje nusistovėjusiomis kainomis.

8 pav. Vidutinė malkinės medienos kaina urėdijose Lt/m³ ir vidutinė biokuro kaina Lt/t_{ne} 2013 m. ir 2014 m. III ketv.

*Vidutinė malkinės medienos kaina urėdijose, Lt/m³ ir vidutinė biokuro kaina, Lt/t_{ne} nurodytos be transportavimo.

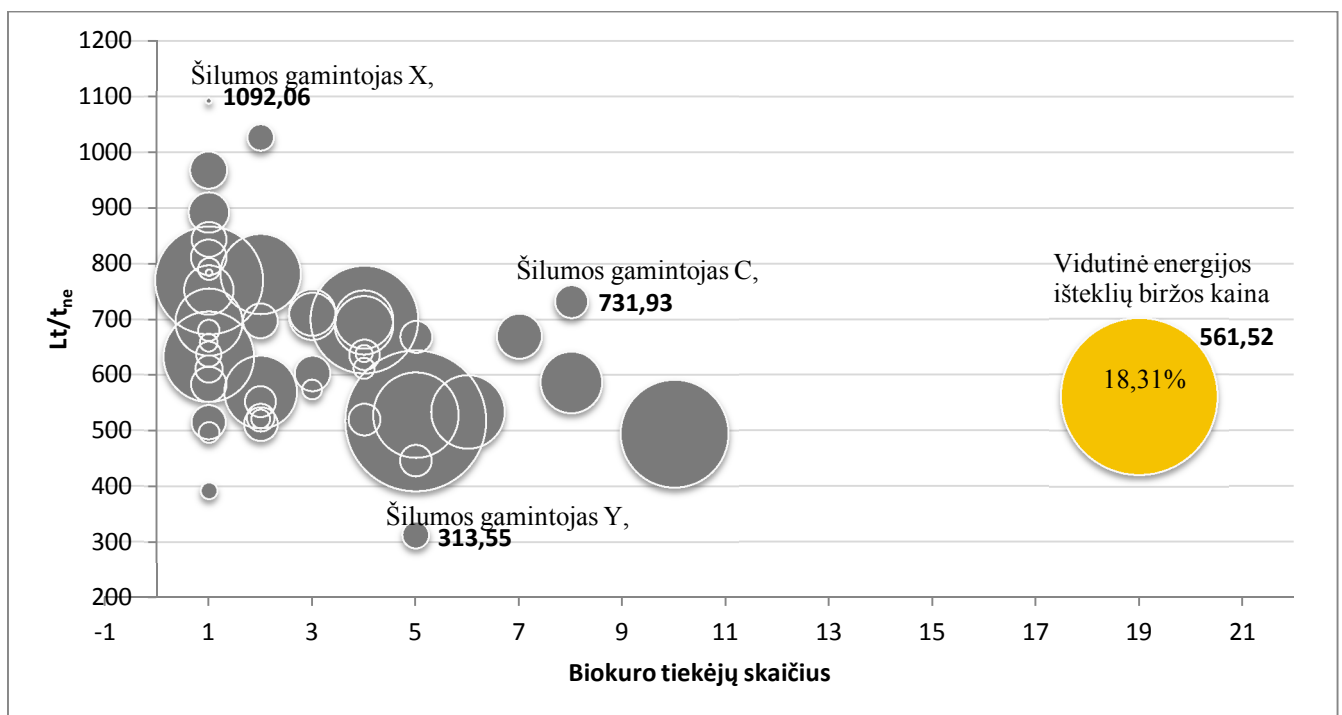
Šaltinis Komisija, Generalinė miškų urėdija.

¹¹ Pirktas biokuro kiekis skaičiuotas kaip pirkusių t_{ne} ir MWh (verčiant į t_{ne}) suma.

9 pav. matome CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG pagal dvišales sutartis ir energijos išteklių biržoje įsigyto biokuro vidutinės kainos priklausomybę nuo perkamo biokuro kiekio ir tiekėjų skaičiaus 2014 m. III ketv. Skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG mokamos vidutinės biokuro kainos 2014 m. III ketv. sudarė 3,5 karto. Mažiausia vidutinė biokuro kaina 2014 m. III ketv. buvo 313,55 Lt/ t_{ne} (medienos kilmės biokuras), didžiausia – 1092,06 Lt/ t_{ne} (granulės).

2014 m. III ketv. vidutinė NŠG mokama kaina už biokurą buvo 648,35 Lt/ t_{ne} , CŠTĮ – 629,85 Lt/ t_{ne} . Pastebėtina, kad didėjant biokuro tiekėjų skaičiui, mažėja vidutinė biokuro kaina. Taip pat pastebima, kad kaina nemažėja perkant didelius biokuro kiekius (kiekį parodo paveikslėlyje vaizduojamų apskritimų diametras).

9 pav. Vidutinės kainos priklausomybė nuo perkamo biokuro kiekio ir esamo tiekėjų skaičiaus 2014 m. III ketv. (CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG rinka)*

* Vienas apskritimas – vienas šilumos gamintojas, jo dydis rodo nupirkto biokuro kiekį t_{ne} . Kuo didesnis nupirkto biokuro kiekis, tuo didesnis apskritimas.

* Vidutinė energijos išteklių biržos kaina skaičiuota kaip sąnaudų (žaliava su transportavimu) ir kuro kiekio (t_{ne}) santykis, kai biokuras buvo pristatytas pirkėjui (įvykdytas tiekimas), o ne nuo išteklių biržoje sudarytų sandorių kiekio (t_{ne}), pagal kuriuos dalis ar visas kuras bus pristatytas ateityje.

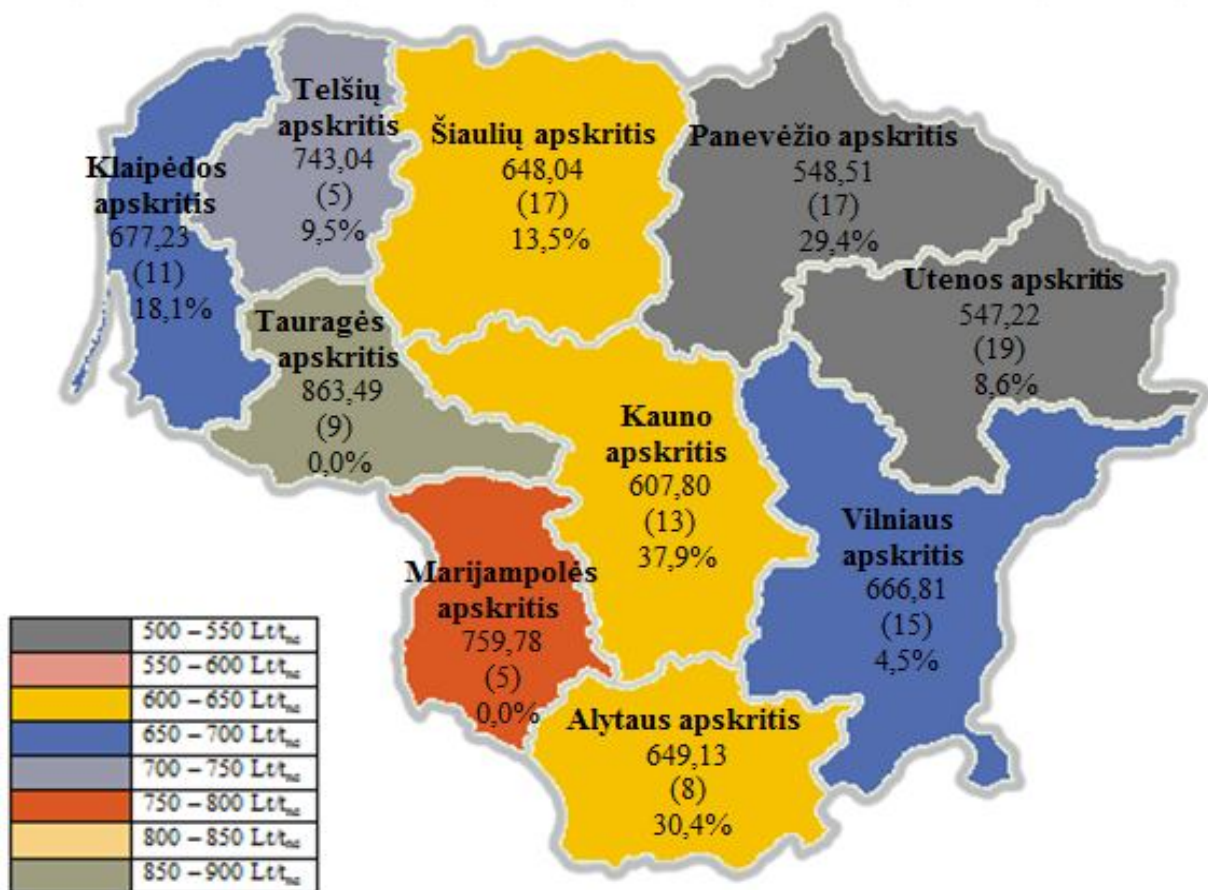
Šaltinis Komisija.

3. Geografinis pasiskirstymas

Lietuva yra suskirstyta į 10 apskričių. Šiuo metu Lietuvoje biokurą bent iš dalies naudoja daugiau nei 40 miestų šilumos tinklų įmonės. Šalies katilinėms modernizuoti, pritaikant jas biokurui naudoti ir naujų biokuro katilinių statybai, 2013 m. pabaigoje buvo numatyta paskirstyti daugiau nei 55,66 mln. litų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų.¹² Katilinių modernizavimo projektai, pagal kuriuos katilinės bus pritaikytos biokurui naudoti, jau įgyvendinti Kauno miesto, Joniškio, Raseinių, Ukmergės, tuo tarpu Ventoje (Akmenės r.) ir Anykščiuose įgyvendinant projektus ketinama pastatyti naujas biokuro katilines.

2014 m. III ketv. pastebimi dideli biokuro kainų skirtumai Lietuvos regionuose. CŠTĮ ir NŠG biokuro įsigijimo kaina 2014 m. III ketv. Lietuvos apskrityse skyrėsi daugiau kaip 300 litų už toną naftos ekvivalento (žr. 10 pav.)

10 pav. CŠTĮ ir NŠG mokamos biokuro kainos (Lt/t_{ne}) 2014 m III ketv. Lietuvos apskrityse

* Biokuro kainos (Lt/t_{ne}) pagal apskritis nurodytos įstaitant transportavimo sąnaudas. Sklaustuose nurodytas biokuro tiekėjų, iš kurių apskrityje esantys CŠTĮ ir NŠG 2014 m. III ketv. pirko biokurą, skaičius. Procentais nurodytas energijos išteklių biržoje pirktas biokuro kiekis apskrityje.

Šaltinis Komisija.

¹² Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2013 m. spalio 2 d. įsakymas Nr. 4-871 „Dėl finansavimo projektams, siekiantiems gauti Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinę paramą pagal Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir sanglaudos skatinimo veiksmų programą, skyrimo“.

Daugiausia už biokurą mokėjo Tauragės apskrityje esančios CŠTĮ. Svarbu paminėti, kad Tauragės apskrityje esančios CŠTĮ nepirko granulių, kurių kaina daug didesnė nei kitų biokuro rūšių. 55,8 proc. viso biokuro Tauragės apskrityje esančios CŠTĮ pirko už didelę (967,61 Lt/t_{ne}) sutartinę kainą.

Vienos mažiausių kainų formavosi vidurio Lietuvoje (Kauno ir Panevėžio apskrityse, atitinkamai 607,80 Lt/t_{ne} ir 548,51 Lt/t_{ne}.) Pažymėtina, kad 2014 m. III ketv. Kauno apskrityje esantys CŠTĮ ir NŠG 37,9 proc. biokuro pirko energijos išteklių biržoje, Panevėžio apskrityje – 29,4 proc.

Mažiausią (547,22 Lt/t_{ne}) kainą už biokurą mokėjo Utenos apskrityje esančios CŠTĮ. Minėtos CŠTĮ biokurą pirko iš devyniolikos tiekėjų, 8,6 proc. viso biokuro buvo įsigyta energijos išteklių biržoje.

Kaip matyti 10 pav., Utenos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus ir Kauno apskrityse konkurencija tarp biokuro tiekėjų buvo intensyvi. Kadangi buvo nustatyta priklausomybė (žr. 9 pav.) tarp biokuro tiekėjų skaičiaus ir vidutinės biokuro kainos, konkurencija sąlygojo mažesnę vidutinę biokuro kainą minėtose apskrityse.

CŠTĮ ir NŠG mokamų biokuro kainų skirtumai apskrityse susidarė dėl keleto priežasčių: biokuro pasiūlos, sudarytų sutarčių dėl biokuro tiekimo iš vieno šaltinio, energijos išteklių biržoje pirktos biokuro kiekio. Apskrityse, kuriose yra sudarytos ilgalaikės biokuro tiekimo sutartys iš vieno šaltinio bei kuriose buvo mažesnė biokuro pasiūla, kainos buvo aukštesnės nei apskrityse, kuriose CŠTĮ ir NŠG biokurą pirko iš didesnio tiekėjų skaičiaus. Vidutinei biokuro kainai apskrityse įtakos turėjo ir energijos išteklių biržoje pirktas kiekis. Energijos išteklių biržoje pirktos biokuro kaina 2014 m. III ketv. buvo 15,2 proc. mažesnė nei perkant pagal dvišales sutartis. Tiekėjų vystymosi skatinimas regionuose, kuriuose už biokurą mokama didelė kaina, padidintų biokuro rinkos dalyvių skaičių, o tai didintų ir konkurenciją. Egzistuojant didesnei konkurencijai formuotųsi konkurencinga biokuro kaina. Įvertinant tai, kad energijos išteklių biržoje formuojasi mažesnė biokuro kaina, pirmenybė svarstant biokuro įsigijimo būdą (kaip įtvirtinta teisės aktuose¹³) turėtų būti teikiama energijos išteklių biržai.

¹³ Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo 1 str., 3 dalis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d. nutarimas Nr. 741 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 277 „Dėl Įmonių, veikiančių energetikos srityje, energijos ir kuro, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti pirkimų tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ 21 str.

Išvados

2014 m. III ketv. biokuro rinkoje pastebimos konkurencingai rinkai būdingos vystymosi tendencijos:

- Energijos išteklių biržos galimybės buvo išnaudojamos efektyviai. Trečią 2014 m. ketv. buvo sudaryta sandorių už 27209 t_{ne}, palyginti su 2013 m. III ketv., sandorių kiekis išaugo 21 kartą.

- 2014 m. III ketv. energijos išteklių biržoje pirktas biokuro kiekis sudarė 18,31 proc. viso rinkoje pirktas biokuro kiekio.¹⁴

- 2014 m. III ketv. vidutinė energijos išteklių biržoje nupirktas biokuro kaina su transportavimu 561,52 Lt/t_{ne}, t. y. 15,24 proc. mažesnė už pagal dvišales sutartis pirktas biokuro kainą. Biokuro biržoje pastebima didesnė sezoniškumo įtaka nei perkant pagal dvišales sutartis. Šaltuoju metų sezonu didėja biokuro paklausa, o tai turi įtakos ir kainos didėjimui biržoje I ir IV metų ketvirčiais.

- 2014 m. III ketv., palyginti su 2013 m. III ketv., vidutinė biokuro kaina su transportavimu sumažėjo 0,8 proc. Padidėjusi konkurencija energijos išteklių biržoje sąlygojo mažesnių kainų formavimąsi, tačiau šilumos gamintojai biokurą daugiausia perka pagal ilgalaikes sutartis, (sudaromas metams), o biokuro kaina sutarties sudarymo metu nustatoma remiantis tuo metu rinkoje nusistovėjusiomis kainomis ir galioja visą sutarties laikotarpį.

- 2014 m. III ketv. biokuro rinkoje koncentracija buvo vidutinė. Keturi didžiausi biokuro tiekėjai kartu užėmė 53,92 proc. rinkos, didžiausias iš jų – 27,50 proc.

- Didžiausio biokuro tiekėjo (bendroje CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG rinkoje) vidutinė kaina su transportavimu (731,89 Lt/t_{ne}) buvo 15,9 proc. didesnė nei bendra 2014 m. III ketv. rinkos vidutinė žaliavos su transportavimu kaina (631,44 Lt/t_{ne}). 2014 m. III ketv. didžiausio tiekėjo užimama rinkos dalis buvo ženkliai mažesnė lyginant su tų pačių metų I ir II ketv., kai jis užėmė dominuojančią padėtį. Padidėjus tiekėjų skaičiui, rinka taptų konkurencingesnė, taip pat sumažėtų ir vidutinė biokuro kaina.

- Įgyvendinant energijos išteklių rinkos įstatyme nustatytą įpareigojimą teikti prioritetą biokuro įsigijimui energijos išteklių biržoje, o 2014 metais energijos išteklių biržoje įsigyti ne mažiau kaip 10 proc., 2015 metais – ne mažiau kaip 50 proc., 2016 ir vėlesniais metais – ne mažiau kaip 100 proc. – sumažės rinkos koncentracija. 2014 m. vertinant ketvirčiais biokuro biržoje pirktas biokuro kiekis didėjo kiekvieną ketvirtį: I ketv. buvo nupirktas 4428,46 t_{ne} biokuro (4,87 proc. viso rinkoje pirktas biokuro kiekio), II ketv. atitinkamai 5095,64 t_{ne} (10,44 proc.), III ketv. – 7246,84 t_{ne} (18,31 proc.).

- Reguluojami NŠG biokurą pirko 2,9 proc. didesne kaina nei CŠTĮ. NŠG rinkoje 2014 m. II ketv. koncentracija buvo vidutinė ir NŠG biokurą pirko už mažesnę kainą nei CŠTĮ, tuo tarpu I ir III ketv. buvo

¹⁴ Procentinė dalis skaičiuota nuo pirkėjui pristatyto biokuro kiekio (t_{ne}), o ne nuo biržoje sudarytų sandorių kiekio (t_{ne}).

stebima didelė koncentracija. Tai rodo, kad buvo mažesnė konkurencija tarp biokuro tiekėjų, o tai turėjo įtakos ir kainos didėjimui.

- Nustatyta priklausomybė tarp biokuro tiekėjų skaičiaus ir vidutinės biokuro kainos: didėjant biokuro tiekėjų skaičiui, mažėja vidutinė biokuro kaina, tačiau perkamo biokuro kiekis kainai įtakos neturi.

- Rinkos koncentracijai nustatyti naudotas HHI indeksas, kuris rodo vidutinį koncentracijos laipsnį bendroje (CŠTĮ ir NŠG) ir CŠTĮ rinkose: CŠTĮ ir reguliuojamų NŠG HHI indekso reikšmė 1116,04, CŠTĮ – 1241,87. Reguluojamų NŠG rinkoje pastebima didelė koncentracija, HHI indekso reikšmė – 2196,44.

- 2014 m. III ketv. pastebimi dideli biokuro kainų skirtumai Lietuvos regionuose. CŠTĮ ir NŠG biokuro įsigijimo kaina apskrityse skyrėsi daugiau kaip 300 litų už toną naftos ekvivalento. Tiekėjų skaičius ir energijos išteklių baržoje piršto biokuro kiekis turėjo įtakos biokuro kainai apskrityje.

- Didesnė konkurencija tarp biokuro tiekėjų leidžia formotis konkurencingai biokuro rinkos kainai bei sumažina koncentracijos laipsnį.